

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora: Uvjeti potrebni za društvenu prihvaćenost energetske i niskougljične tranzicije*(Razmatračko mišljenje na zahtjev francuskog predsjedništva Vijeća EU-a)*

(2022/C 290/04)

Izjestitelj: **Arnaud SCHWARTZ**Suizvjestitelj: **Pierre Jean COULON**

Zahtjev za savjetovanje:	francusko predsjedništvo Vijeća: 20.9.2021.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za promet, energiju, infrastrukturu i informacijsko društvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	10.3.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	23.3.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	568
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	224/6/5

1. Zaključci i preporuke

1.1. Kako bi se osigurala društvena prihvaćenost energetske tranzicije i uzimajući u obzir povratne informacije iz faze planiranja i provedbe, EGSO poziva sve relevantne dionike da poboljšaju sljedeće elemente: neovisnost procesa, kvalitetu i dostupnost informacija, slobodu i raznolikost sudjelovanja, jasnoću postupaka, odgovornost i uključenost u donošenje odluka te transparentnost i praćenje plana ili projekta od početka do kraja, ali i cjenovnu pristupačnost i funkcionalnost tranzicije (uz dostupna rješenja, npr. dovoljan broj dobro raspoređenih stanica za punjenje električnih vozila).

1.2. EGSO poziva EU da distributivnu pravdu i prozumerizam u puno većoj mjeri potiče financijskim poticajima jer je to čimbenik koji ima najveći utjecaj na prihvaćanje energetske tranzicije na lokalnoj razini. O tim bi poticajima trebale postojati pristupačne informacije i trebali bi podlijegati jednostavnim postupcima. Cilj energetske unije – da se građani stave u središte politike i da se osigura da mogu lako postati proizvođači energije i imati koristi od novih tehnologija – mora se ostvarivati mnogo brže nego dosad. Osim toga, EGSO naglašava da je važno da se i koristi i percipirani troškovi nekog projekta pravedno rasporede unutar zajednice.

1.3. EGSO predlaže da EU utvrdi i ukloni prepreke koje bi mogle biti uzrok slabijeg sudjelovanja i podrške javnosti. Općenito govoreći, društvena prihvaćenost povećava se pružanjem prilike stanovništvu i relevantnim organizacijama civilnog društva da sudjeluju u razvoju projekata i donošenju odluka o planiranju. Stoga bi nedostatak vremena, građanskog odgoja, odgovornosti uključenih tijela i drugi čimbenici trebali biti predmet akcijskog plana za povećanje sudjelovanja.

1.4. EGSO se zalaže za intenzivniju suradnju, odnosno zajedničko osmišljavanje s javnošću, naročito sa socijalnim partnerima i organizacijama civilnog društva, već od faze planiranja, te za jasnu povezanost ciljeva i planiranja na svim teritorijalnim razinama, sve do provedbe tranzicije na lokalnoj razini. To je neophodno ako želimo ostvariti pomak prema većoj društvenoj prihvaćenosti i postići ciljeve energetske tranzicije odgovarajućim tempom.

1.5. EGSO naglašava da povećanje prihvaćenosti među stanovništvom i dionicima zahvaćenima tranzicijom i tehnološkim promjenama koje ona donosi ujedno iziskuje posebnu pozornost i mjere kao što su cjeloživotno obrazovanje, prekvalifikacija i usavršavanje radne snage, potpora poduzećima i informativne kampanje usmjerene na razne segmente društva na koje tranzicija utječe. U informiranju naglasak se mora staviti na ključnu poruku da je energetska tranzicija nužna zato što je pravednija i čišća, za pojedince i zajednice, te da je dugoročno jeftinija za građane i građanke.

1.6. Međutim, EGSO ponovno ističe da će za energetska tranzicija biti potrebne pojedinačne i kolektivne promjene koje će morati ostvarivati pojedinci, poduzeća, općine itd. Budući da se u energetska politici dosad nije obraćala pažnja na negativni vanjski učinak fosilne energije, dekarbonizacija u kratkoročnom razdoblju podrazumijeva veće troškove za proizvođače i više cijene za potrošače. U tom je pogledu potrebna veća transparentnost. Zbog trenutnih cijena energije potrošačima je vrlo teško dobrovoljno prihvatiti više cijene. Važno je toga biti svjestan. S druge strane, zato je važno izvještavati i o uspjesima pravedne tranzicije, a u aktualnoj raspravi prečesto slušamo negativne priče. Ključno pitanje za osiguravanje socijalne prihvatljivosti i uspjeha tranzicije jest očuvanje konkurentnosti poduzeća iz EU-a na svjetskom tržištu kako bi se izbjegao nepotreban pritisak na gospodarstvo i nezaposlenost.

1.7. EGSO upozorava na činjenicu da su stari porezi na energiju iz fosilnih izvora i novi zeleni porezi davanja koja razmjerno više utječu na proračun kućanstava s niskim prihodima nego imućnijih kućanstava. Subvencije i poreze štetne za okoliš potrebno je postupno, ali brzo ukinuti, kako to često obećavaju političari i političarke. Prihodi od tih novih zelenih poreza trebali bi se koristiti prvenstveno za društvene inovacije, subvencioniranje energetske tranzicije ranjivih kućanstava i očuvanje njihove kupovne moći.

1.8. EGSO također podsjeća na to da u tranziciji prema niskougličnom društvu koncept pravedne tranzicije mora biti u središtu promišljanja i djelovanja. Pravedna tranzicija mora biti više od skupa ciljeva politike jer je osnova za društvenu prihvaćenost energetske tranzicije. Na europskoj razini, paket mjera „Spremni za 55 %” trebao bi biti dopunjen zakonodavnim okvirom za pravednu tranziciju koji bi obuhvaćao, primjerice, konkretne prijedloge navedene u ovom mišljenju, koji se mogu prenijeti u sklop nacionalnih energetskih i klimatskih planova.

1.9. EGSO poziva na preispitivanje paketa mjera „Spremni za 55 %” u svrhu unapređenja kapaciteta za rješavanje problema nestabilnosti cijena energije i problema koji proizlaze iz kriznih situacija, uključujući rat, kao i na uvođenje odgovarajućih odredbi za suočavanje s takvim situacijama na način kojim se izbjegava negativan učinak na krajnje korisnike.

2. Opseg i elementi

2.1. Čovječanstvo se suočava s ograničenim prirodnim resursima⁽¹⁾, uništavanjem biološke raznolikosti i globalnim zagrijavanjem. Energetska tranzicija prema ugljično neutralnom gospodarstvu istodobno je konkretna (prije svega kroz promjenu pojedinačnih i kolektivnih navika) i civilizacijska transformacija naših društava. Mora nam omogućiti da demokratski, na pravedan način i uz poštovanje ekosustava⁽²⁾ smanjimo svoje materijalne i energetske potrebe pazeći pritom na dobrobit sviju⁽³⁾.

2.1.1. U desetljećima koja dolaze jednostavno ne možemo nastaviti iskorištavati fosilna goriva kao što to trenutno činimo zbog razloga koji se tiču okoliša i opskrbe tako i zbog društvenih razloga, što znači da je hitno potrebno prijeći na ugljično neutralno društvo.

2.1.2. Međutim, u kontekstu ekološki održivog rasta⁽⁴⁾ nizak povrat ulaganja u alternativne izvore energije našim gospodarstvima prijeti kolapsom sustava, a ne smijemo zaboraviti ni potencijalno razoran učinak rudarstva na okoliš.

2.1.3. Radi veće dosljednosti i društvene prihvaćenosti, morat ćemo:

- smanjiti potražnju za mineralnim sirovinama poboljšanjem njihovog recikliranja,
- provesti procjene učinka tranzicije kako bi se taj učinak uspješnije izbjegao, smanjio ili neutralizirao,
- uvesti kružno gospodarstvo u sektor obnovljive energije,
- poticati energetska učinkovitost i znatno smanjiti svjetska potražnju za energijom,
- preispitati prijedloge iz paketa mjera „Spremni za 55 %” u svrhu unapređenja kapaciteta za rješavanje problema nestabilnosti cijena energije i problema koji proizlaze iz kriznih situacija, uključujući rat.

⁽¹⁾ <https://www.footprintnetwork.org/our-work/ecological-footprint/>.

⁽²⁾ <https://doughnuteconomics.org/about-doughnut-economics>.

⁽³⁾ https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2021/07/IPBES_IPCC_WR_12_2020.pdf.

⁽⁴⁾ <https://eeb.org/library/decoupling-debunked/>; <https://www.eea.europa.eu/publications/growth-without-economic-growth>.

2.1.4. Budući da smo svjesni ograničenja scenarija povezanih s tehnološkim rizikom i neuspjehom ponora ugljika ili energetske učinkovitosti, bit će potrebno stvoriti manevarski prostor uz sustavnu razboritost i promjene u našem životnom stilu, ali i povećati prihvaćenost mjera za prilagodbu klimatskim promjenama.

2.2. Posljednjih godina znanost proučava uvjete koji su potrebni da bi društvo prihvatilo takvu tranziciju. EGSO u ovom mišljenju razmatra to pitanje, prvenstveno u cilju poboljšanja praksi u institucijama EU-a i državama članicama.

2.3. Društvena prihvaćenost određenog projekta korisnog za energetske tranzicije izuzetno je složeno pitanje koje obuhvaća analizu razumijevanja predloženih tehnologija, povezane rizike (društvene, zdravstvene, gospodarske itd.), moguće alternative, procjenu troškova i koristi preporučenih opcija te uvjete u području u kojem dolazi do promjena. Da bi društvo prihvatilo određene projekte, potrebno je o njima raspravljati sa stanovništvom i svim dionicima te u širem smislu razmatrati razvoj predmetnog područja i poželjne načine življenja u njemu.

2.4. Prema dostupnim studijama ⁽⁵⁾ i po mišljenju EGSO-a glavni su pokretači društvene prihvaćenosti sljedeći:

- povjerenje u upravljanje i pravednost postupka,
- pravednost i cjenovna pristupačnost tranzicije,
- pitanja povezana s lokacijom i planiranjem,
- učinak sociodemografskih čimbenika,
- društveno-tehnička izvedivost.

2.5. Razmotrimo prvo što ti pojmovi znače i što iz toga možemo zaključiti o načinu provedbe tranzicije prema niskougličnom gospodarstvu.

3. Uvjeti provedbe

3.1. Povjerenje u upravljanje i pravednost postupka

3.1.1. Brojne su studije pokazale da povjerenje ima presudan utjecaj na razinu društvene prihvaćenosti. Postoji korelacija između pravednosti postupka, povjerenja i stope prihvaćanja tranzicije. Transparentan proces donošenja odluka i širenje informacija poboljšavaju razinu uzajamnog povjerenja između stručnjaka za razvoj projekata i zajednica.

3.1.2. EGSO također ponovno ističe da se velika pozornost treba posvetiti vladavini prava, primjerice u pogledu korištenja raznih fondova EU-a. Jednako tako, Odbor smatra da bi Komisija svoje prijedloge trebala objavljivati na svim službenim jezicima EU-a u kratkom roku i u čitljivom formatu kako bi se osigurala široka dostupnost i sudjelovanje.

3.1.3. Nadalje, istraživanja pokazuju da građanski angažman pomaže u otklanjanju zabrinutosti zajednice i povećanju razine uzajamnog povjerenja. Širenje informacija ključno je za ispravljanje pogrešnih predodžbi o tranziciji i mjerama ili alatima koji su potrebni za njezino ostvarivanje. Na primjer, važno je savjetovati se o temama kao što su lokacija, troškovi i mogući negativni učinci projekata energetske tranzicije na okoliš, gospodarstvo, zdravlje i društvo, ali i razmotriti koristi koje ti projekti donose. Time se pridonosi i tome da šira javnost prihvati izgradnju novih postrojenja u svojem susjedstvu.

3.1.4. EGSO stoga smatra da je za prihvaćanje energetske tranzicije u zajednici ključno uspostaviti dijalog sa stanovnicima i relevantnim dionicima te izgraditi uzajamno povjerenje kroz otvorenu komunikaciju i prilike za sudjelovanje u što ranijoj fazi osmišljavanja mjera i projekata ⁽⁶⁾ povezanih s energetskom tranzicijom na svim odgovarajućim teritorijalnim razinama, od lokalne razine do razine EU-a.

3.1.5. Za promicanje sudjelovanja i izgradnju povjerenja ⁽⁷⁾ važno je oslanjati se na lokalnu podršku, naročito na organizacije civilnog društva koje na znanstvenim osnovama javno podržavaju tranziciju. Ta lokalna mreža može širiti informacije u javnoj sferi na prirodni način i iznositi protuargumente na eventualne pogrešne predodžbe koje kruže.

⁽⁵⁾ *Trends in Social Acceptance of Renewable Energy Across Europe – A Literature Review* (Trendovi društvene prihvaćenosti obnovljive energije u Europi – Pregled literature), 8.12.2020.

⁽⁶⁾ To preporučuje udruga *France Nature Environnement* u svojim „*alatima*“ (metaskop, eoloskop itd.).

⁽⁷⁾ <https://www.fondation-nicolas-hulot.org/sondage-science-et-transition-ecologique-en-qui-les-francais-ont-il-confiance/> (dostupno samo na francuskom jeziku).

3.1.6. Participativna demokracija danas je ključni element modela europskog građanstva. Ugovorom iz Lisabona osigurava se komplementarnost između predstavničke i participativne demokracije. S međunarodnoga gledišta pristup informacijama i sudjelovanje javnosti u planiranju i razvoju dva su od triju stupova Arhuške konvencije. Njihovu provedbu treba poboljšati, kao i provedbu stupa koji se odnosi na pristup pravosuđu⁽⁸⁾.

3.1.7. Javna rasprava oblik je sudjelovanja koji treba poticati i koji mora voditi nezavisan odbor stručnjaka za građansko sudjelovanje s dokazanim iskustvom.⁽⁹⁾ Time se osigurava nužna vjerodostojnost cijele rasprave putem koje se građani uključuju u osmišljavanje mjera važnih za područje na kojem žive. Zahvaljujući javnoj raspravi svi dionici raspolazu potpunim i transparentnim informacijama o određenom planu, programu ili projektu u fazi osmišljavanja i mogu – kao pojedinci ili organizirane skupine – izraziti svoje stajalište o primjerenosti predstavljenih mjera.

3.1.8. Činjenica da se posljednjih nekoliko godina sudjelovanje građana odvija putem interneta, bez odgovornosti i rasprave s posrednicima treće strane koji bi jamčili metodičnost, postupno narušava povjerenje građana. Osim pružanja informacija, potrebno je kombinirati savjetovanja putem interneta i sastanke uz fizičku prisutnost⁽¹⁰⁾ kako bi se javnost uključila u sve faze i zajednički osmislile opcije koje treba provesti.

3.1.9. Kako bi se poboljšao dijalog među svim dionicima, tijela koja donose odluke ili demokratski izabrani predstavnici i predstavnice trebali bi nakon sudjelovanja javnosti, primjerice, pismenim putem iznijeti što će učiniti u vezi s raznim prikupljenim doprinosima i kakva će to poboljšanja donijeti građanima. Takva bi odgovornost poboljšala razumijevanje razloga za njihove odluke i povećala povjerenje u našu demokraciju.

3.2. Pravedna i cjenovno pristupačna tranzicija

3.2.1. Kad je riječ o paketu „Spremni za 55 %” i cilju ugljične neutralnosti do 2050., suočeni smo s velikim izazovom. Europska komisija smatra da će za postizanje naših ciljeva za 2030. biti potrebna dodatna ulaganja u iznosu od 350 milijardi eura godišnje samo u sustave za proizvodnju energije. Veliko pitanje za EGSO i, naravno, za društvo u cjelini jest tko će platiti, tko će ulagati, tko će od toga imati koristi i hoće li sredstva biti dovoljna.

3.2.2. Distributivna pravda za pravednu i cjenovno pristupačnu tranziciju jamči pravednu raspodjelu koristi projekta, a ne samo njihovih troškova i osnovni je element društvene prihvaćenosti. Pokazalo se da su financijski poticaji bez administrativne i tehničke složenosti čak najvažniji motiv za prihvaćanje određenog projekta povezanog s tranzicijom. Tako će pojedinci, poljoprivrednici, MSP-ovi, energetske zajednice i drugi biti spremni svojim ulaganjima i angažmanom sudjelovati u novom sustavu kako bi se provela nužna transformacija.

3.2.3. Logično je da je temeljni preduvjet za društveno prihvatljivu i uspješnu tranziciju na ugljično neutralno gospodarstvo da europska poduzeća ostanu konkurentna na svjetskom tržištu kako bi se izbjegao nepotreban pritisak na gospodarstvo i nezaposlenost.

3.2.4. Financijski poticaj u nekom obliku (npr. niže cijene energije ili mogućnosti ostvarivanja prihoda, potpora lokalnom gospodarstvu, kontinuiranom strukovnom osposobljavanju ili prekvalifikaciji) važan je faktor za prihvaćanje projekta na lokalnoj razini i za podršku projektu.

3.2.5. Većoj prihvaćenosti na lokalnoj razini može pridonijeti i percepcija koristi. Na primjer, otvaranje lokalnih radnih mjesta, posebno u slučaju energetske tranzicije u određenom području zapošljavanja doživljava se kao korisno za zajednicu, što može potaknuti prihvaćanje projekta.

3.2.6. Konkretno, električna energija iz vjetroelektrana i solarnih sustava postaje ili je već postala cjenovno najprihvatljivija i najodrživija vrsta energije na mnogim područjima. Sada se svim lokalnim stanovnicima može omogućiti da proizvode i koriste tu jeftinu električnu energiju: budući da oni postaju i proizvođači, njihova se uloga mijenja iz potrošača u prozumente. Njihova se prava moraju povećati i poštovati. Taj je pristup tim važniji jer se prometni sektor i sektor grijanja sve više elektrificiraju.

3.2.7. U teoriji, za klimu nije važno tko gradi i vodi solarni fotonaponski sustav ili sustav vjetroelektrana, ali je to pitanje od ključne važnosti za prihvaćanje na lokalnoj razini i za regionalno gospodarstvo. Stoga je u praksi potrebno uložiti posebne napore kako bi se omogućilo takvo sudjelovanje.

3.2.8. EGSO smatra da bi se broj prozumenata i društvena prihvaćenost tranzicije mogli brzo povećati sljedećim mjerama:

⁽⁸⁾ SL C 123, 9.4.2021., str. 66.

⁽⁹⁾ Primjerice, Nacionalno povjerenstvo za javnu raspravu u Francuskoj.

⁽¹⁰⁾ Vidjeti: Državno vijeće, Javno izvješće za 2011. *Consulter autrement, participer effectivement* (Drugačije savjetovanje, djelotvorno sudjelovanje) u *La Documentation française* 2011.

- a) samoopskrba zajednice: ako potrošači zajednički upravljaju sustavima i ako se električna energija koja se u njima proizvodi troši na licu mjesta, trebalo bi je tretirati kao električnu energiju iz vlastite proizvodnje;
- b) dijeljenje energije: unutar zajednica obnovljive energije, na električnu energiju koju dijele i koriste proizvođači treba se primjenjivati smanjena naknada za mrežu;
- c) virtualno neto mjerenje: time će se osobama koje ne žive u neposrednoj blizini sustava obnovljive energije omogućiti da u njemu sudjeluju i da izravno koriste proizvedenu električnu energiju. U tu bi svrhu virtualno neto mjerenje trebalo biti nova zakonska mogućnost, pri čemu se svaki kilovatsat potrošene električne energije iz sustava u koji je potrošač uključen nadoknađuje kilovatsatom koji taj potrošač u nekom drugom trenutku preuzme iz nekog drugog izvora. Takvo mjerenje već se primjenjuje, na primjer, u Grčkoj, Poljskoj i Litvi.

3.2.9. Lokalni prozumerizam zanimljiv je i zbog pametnih brojlara koja obrađuju signale tržišne cijene te omogućuju potrošnju i fleksibilnost koje su povoljne za mrežu i koje se mogu nagraditi. Ta kombinacija može pridonijeti smanjenju opterećenja mreže i na taj način smanjiti potrebu za njezinim proširenjem.

3.2.10. Pitanja povećanja troškova energije i sposobnosti država članica da ga ublaže moraju biti u središtu budućih mjera politike. EGSO podupire hitne mjere kojima se nastoje izbjeći drastične socijalne posljedice i istodobno se odlučno zalaže za evaluacije tržišta kojima se ispituje ponašanje sudionika na energetskeom tržištu. Istodobno podsjeća na zajedničke vrijednosti Unije u području usluga od općeg gospodarskog interesa u smislu članka 14. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU), kako je utvrđeno u Protokolu br. 26 o uslugama od općeg interesa priloženom tom ugovoru. To bi moglo dovesti do veće učinkovitosti i uklanjanja nefunkcioniranja tržišta. Nadležna tijela moraju provoditi djelotvorniju kontrolu tržišta.

3.2.11. EGSO poziva na preispitivanje prijedloga iz paketa mjera „Spremni za 55 %” u svrhu unapređenja kapaciteta za rješavanje problema nestabilnosti cijena energije i problema koji proizlaze iz kriznih situacija, uključujući rat, na način kojim se izbjegavaju negativni učinci na krajnje korisnike, primjerice uvođenjem odgovarajućih mehanizama za izbjegavanje prekomjernih cijena, kao što je privremena neprimjena sustava ETS-a.

3.2.12. Istodobno će se morati posvetiti pažnja socijalnoj pravdi i smanjiti sve veće energetske siromaštvo Europljanki i Europljana.⁽¹¹⁾ Prema mišljenju Europske komisije, borba protiv klimatskih promjena podrazumijeva stvarne rizike od povećanja nejednakosti, zbog kojih je potrebno osmisliti posebne javne politike. Točnije, potrebno je ojačati strukovno osposobljavanje i prekvalifikaciju te držati pod kontrolom povećanje određenih cijena za kućanstva zahvaćena energetskeom siromaštvom⁽¹²⁾. Društveno je prihvatljivija energetska tranzicija koja otvara radna mjesta i koja može očuvati kupovnu moć kućanstava s nižim prihodima⁽¹³⁾.

3.2.13. Usto, u svrhu olakšavanja prihvaćanja tranzicije, razmotreni su različiti scenariji kojima se kućanstvima s nižim prihodima osigurava više sredstava, primjerice u simulacijama konzorcija Locomotion. Međutim, EGSO ponavlja da bi trebalo proširiti i povećati Socijalni fond za klimatsku politiku i Fond za pravednu tranziciju⁽¹⁴⁾ kako bi se doista osiguralo da nitko ne bude zapostavljen, vodeći pritom računa o svim dimenzijama isključivanja i marginalizacije.

3.2.14. Kako bi se osobama u najnesigurnijem položaju pomoglo da ostvare energetske tranzicije, također bi bilo korisno razviti i poboljšati redistributivne politike te u tu svrhu eksperimentirati s inovativnim mjerama⁽¹⁵⁾ kao što su bezuvjetni osnovni prihod, porezne olakšice, kraći radni tjedan, dijeljenje radnog mjesta, programi jamstva za zaposlenje i veća uloga radnika u upravljanju poduzećima.

3.2.15. Te i druge prethodno navedene mjere mogle bi povećati prihvatljivost tranzicije. Za njih bi bilo korisno da se subvencije, financiranje i porezne pogodnosti koje se još uvijek dodjeljuju fosilnim gorivima odmah preusmjere. Važno je stvoriti izvore financiranja za održiva ulaganja.

⁽¹¹⁾ Informativno izvješće Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Evaluacija europske energetske unije: socijalna i društvena dimenzija energetske tranzicije”.

⁽¹²⁾ Energetske siromaštvo za sobom povlači pojave kao što su krađa (u vidu priključivanja na mrežu u tuđem vlasništvu) bilo iz razloga povezanih sa siromaštvom bilo iz „građanskog neposlušta” u odnosu na sustav trgovanja električnom energijom.

⁽¹³⁾ SL C 152, 6.4.2022., str. 158.

⁽¹⁴⁾ SL C 311, 18.9.2020., str. 55.

⁽¹⁵⁾ <https://eeb.org/library/escaping-the-growth-and-jobs-treadmill/>.

3.2.16. Stoga je sada potrebno vrlo brzo planirati, kao što se već odavno obećava, ukidanje financiranja koja štete okolišu i razvijati zelene poreze u skladu s namjenskim oporezivanjem⁽¹⁶⁾, kojim se utvrđuju izvori financiranja za tranziciju. To će svima pomoći da shvate i prihvate javno djelovanje u tom području.

3.2.17. Naime, da bi društvo prihvatilo zeleno oporezivanje potrebna je kompenzacija u kojoj se uzimaju u obzir prihodi kućanstava i njihovo energetske siromaštvo (nedostatak javnog prijevoza, slaba izolacija stambenih objekata, neučinkovitost sustava grijanja i vrste vozila u njihovu vlasništvu itd.) kako bi im se pomoglo⁽¹⁷⁾ da ostvare uštede koje se dugoročno mogu postići upotrebom energetski manje intenzivne opreme.

3.2.18. Jednako tako, trebalo bi iskušati primjenu kartice za emisije ugljika⁽¹⁸⁾, u kojoj bi se bilježile osobne kvote emisija koje se ne mogu razmjenjivati, kako bi se utvrdilo ne samo može li njezin pedagoški potencijal u praksi dovesti do smanjenja emisija stakleničkih plinova i poboljšanja energetske tranzicije, već i može li taj egalitaristički alat povećati prihvatljivost energetske tranzicije.

3.2.19. Odgovor na pitanje pružaju li javni akteri dobar primjer (osim praksi i mjera za promicanje razboritosti i obnovljive energije, participativne demokracije, socijalnog dijaloga i financiranja postrojenja građana te aktivnosti cjeloživotnog obrazovanja o tranziciji) ovisit će o njihovoj sposobnosti da otvore pitanje financiranja i osiguraju financijski kontinuitet, primjerice uz pomoć višegodišnjeg programa za financiranje energetske obnove za koji je obavezno postići rezultate.

3.2.20. Nove subvencije i porezne mjere morat će na učinkovit način biti nadopunjene standardima koji će biti obvezujući za sve jer će – kao i mjere koje treba poduzeti da bi se omogućio razvoj zrcalnih interakcija koje pogoduju tranziciji – i to omogućiti stvaranje svijeta u kakvom možemo i želimo živjeti.

3.3. Lokacija i planiranje

3.3.1. Brojni problemi povezani s lokacijom projekata korisnih za energetske tranzicije proizlaze iz njihovih specifičnih fizičkih karakteristika. Potrebni su dodatni napor kako bi se odgovorilo na tu vrstu bojazni, naročito širenjem saznanja koja mogu pomoći u suzbijanju pogrešnih informacija te primjenom najboljih praksi za rješavanje takvih problema.

3.3.2. Prvenstveno se radi o osvješćivanju postojanja kulturnog i urbanog nasljeđa iz prošlosti (ulazi u gradove nagršeni trgovačkim i industrijskim zonama, parkirališta koja zauzimaju plodno zemljište, velika stambena i prigradska naselja koja dovode do ovisnosti o automobilu itd.). Danas su koristi od energetske tranzicije veće od posljedica na krajobraz. Kako bismo osigurali da se ona odvija na održiv način, moramo u najvećoj mjeri izbjeći, ako ne i smanjiti i neutralizirati, negativne učinke povezane s njezinim potrebama za zemljištem.

3.3.3. To se mora postići tako da se infrastruktura smjesti tamo gdje ne ugrožava poljoprivredu ili prirodu i kulturno nasljeđe. Jedno je rješenje integracija postrojenja u postojeća gradska ili industrijska područja ili njihovo smještanje na marginalna zemljišta čija je produktivna ili prirodna vrijednost zanemariva.

3.3.4. Ako je izgradnja postrojenja na produktivnom zemljištu neizbježna, trebalo bi ga u što većoj mogućoj mjeri integrirati u poljoprivredni sustav umjesto da se provodi krčenje i/ili neto denaturiranje zemljišta.

3.3.5. Osim toga, kako bi se javnost točno informirala i kako bi se steklo njezino povjerenje, trebalo bi sustavno provoditi stroge procjene učinka na okoliš za postrojenja i za sve nacionalne i europske ciljeve i planove povezane s energijom.

3.3.6. *Ex post* evaluacije neophodne su i za kontinuirano poboljšanje našeg društva. Nadalje, trebalo bi uspostaviti mostove za dijalog među svim teritorijalnim razinama, kao i dobre alate za praćenje i provedbu politika kako bi se u najvećoj mjeri izbjeglo denaturiranje zemljišta i „premještanje ekoloških problema”, kako je preporučila Europska agencija za okoliš⁽¹⁹⁾.

3.3.7. U *ex post* evaluaciji mjera i projekata povezanih s energetskom tranzicijom čimbenik koji može dovesti do društvene prihvaćenosti je i kvantifikacija ekonomskih učinaka na lokalnoj razini.

⁽¹⁶⁾ SL C 62, 15.2.2019., str. 8.

⁽¹⁷⁾ Eurofound, 2015. *Access to social benefits: reducing non-take-up* (Povećati stopu iskorištavanja prava na socijalne naknade), Ured za publikacije Europske unije, Luksembourg. Izvješće o politici EEA-e Eurofounda *Exploring the social challenges of low-carbon energy policies in Europe* (Razmatranje društvenih izazova politika niskougljične energije u Europi), ef22004en.pdf.

⁽¹⁸⁾ <https://www.socialter.fr/article/carte-carbone-plutot-qu-une-taxe-un-quota-pour-chaque-citoyen-1> (dostupno samo na francuskom jeziku).

⁽¹⁹⁾ <https://www.eea.europa.eu/themes/energy/renewable-energy/eu-renewable-electricity-has-reduced>.

3.3.8. Dodatno rješenje problema koji predstavlja teško pronalaženje mjesta za proizvodnju energije u Europi bio bi uvoz zelene električne energije proizvedene u susjednim zemljama u tekućem obliku zahvaljujući vektoru vodika. Sa stajališta društvene prihvatljivosti, na to se mora gledati kao na dimenziju zajedničkog razvoja tih regija⁽²⁰⁾.

3.4. Sociodemografski čimbenici

3.4.1. Osim navedenih razloga u percepciji javnosti ulogu ima i demografija. Preliminarne demografske studije pomogle bi da se bolje osmisli strategija za prihvaćanje projekata jer bi se utvrdili veličina i sastav ciljane publike za koju je najvjerojatnije da će im se protiviti. Te studije trebale bi biti dostupne svim dionicima.

3.4.2. Više stope prihvaćanja u korelaciji su s višom razinom obrazovanja i mlađom dobi te je stoga važno razviti cjeloživotno obrazovanje (i u poduzećima i centrima za strukovno osposobljavanje) o razboritosti, građanskom angažmanu i ulaganju u kolektivne mjere za tranziciju.

3.4.3. EGSO predlaže da se inspiracija za kampanje povećanja osviještenosti o tranziciji potraži u fenomenu BIMBY (engl. *Build In My Backyard* – U mom dvorištu), koji je reakcija na fenomen NIMBY (engl. *Not In My Backyard* – Ne u mom dvorištu), tako da se u njima ističu primjeri oponašanja pozitivnih društvenih modela, kao i koristi koje to donosi građanima, odnosno pozitivne priče na temelju svjedočanstava te konkretni primjeri uspjeha iz raznih regija i zemalja u kojima bi se obje strane mogle prepoznati.

3.4.4. Sve bi to moglo dovesti do prihvaćanja i stvoriti želju da se zajedno krene prema tom novom načinu života koji nužno podrazumijeva aktualnu potrebu da se zamijene fosilna goriva. Potrebno je izdvojiti sredstva za aktivnosti podizanja svijesti koje bi razni dionici mogli provoditi na odgovarajući način.

3.4.5. Ne postoji konsenzus o izravnom učinku specifičnih sociodemografskih čimbenika jer se njihovi učinci razlikuju po zemljama i političkom kontekstu. Međutim, oni imaju jasan učinak na lokalnu prihvaćenost planova i projekata koji omogućuju tranziciju. Stoga EGSO smatra da je potrebno podržati aktivnosti početnog i kontinuiranog osposobljavanja u području energetske tranzicije u suradnji sa socijalnim partnerima i organizacijama civilnog društva.

3.4.6. Ipak, razmišljajući o društvenoj prihvaćenosti ponekad se dolazi do zaključka da odgovornost za to hoće li ili neće ciljane publika usvojiti relevantne tehnologije treba prepustiti toj publici. To bi značilo da se smatra da samo socijalna dimenzija utječe na ostvarivanje potencijala tehnologije. Međutim, odupiranje prihvaćanju ili korištenju novih alata može biti složenije⁽²¹⁾.

3.5. Društveno-tehnička izvedivost⁽²²⁾

3.5.1. Prepreke u usvajanju određene opreme također su i tehničke prirode i posebno se odnose na poteškoće u širenju kulture manje potrošnje energije u društvu koje, paradoksalno, poziva da se troši sve više, što nikako nije u skladu s porukama o štednji energije.

3.5.2. Društvena prihvaćenost složena je situacija prihvaćenog supostojanja tehnologije i korisnika. Međutim, prihvaćenost ne znači i usvajanje (vidjeti, na primjer, slučaj pametnih brojlara, koja su u teoriji prihvaćena, ali ih se ne usvaja i odbija ih se ugraditi). Usvajanje podrazumijeva neku vrstu opće upotrebe tehnologije: o njoj se više ne raspravlja, dokazana je njezina vrijednost, ona postoji uz druge tehnološke alternative, ali ipak nije objeručke prihvaćena. Objeručke prihvatiti tehnologiju podrazumijeva da je se „uzme pod svoje“, da je se uključi u svoj način života i da je se smatra neophodnom i nezaobilaznom.

3.5.3. Ograničenja povezana s usvajanjem tehnologija potrebnih za tranziciju povezana su i s činjenicom da su najčešće osmišljene pod pretpostavkom da će ih korisnici znati upotrebljavati u skladu s njihovom namjenom.

3.5.4. Pretpostavlja se da korisnici prihvaćaju energetske projekte koji su utemeljeni na tim tehnologijama prije no što su u stanju iskoristavati puni potencijal tih tehnologija. Međutim, brojna istraživanja pokazuju da se čak i tehnički predmeti iz naše svakodnevice u nedovoljnoj mjeri iskoristavaju jer ljudi ne poznaju dobro njihove stvarne mogućnosti i načine kako ih iskoristiti.

⁽²⁰⁾ SL C 123, 9.4.2021., str. 30.

⁽²¹⁾ Na primjer, prelazak na korištenje električnog automobila podrazumijeva promjenu načina vožnje jer se s ručnog mijenjanja brzine prelazi na automatsko, što vozačima može biti odbojno.

⁽²²⁾ <https://www.larevuedelenergie.com/les-energies-renouvelables-en-transition-de-leur-acceptabilite-sociale-a-leur-faisabilite-sociotechnique/> (Obnovljiva energija u tranziciji: od društvene prihvaćenosti do društveno-tehničke izvedivosti) (dostupno samo na francuskom jeziku).

3.5.5. Društveno-tehnička izvedivost može se smatrati procesom uvođenja u društvo i širenja u društvu koji se odvija u razdoblju koje treba podijeliti u nekoliko faza. Prva je ključna jer se odnosi na razdoblje istraživanja i razvoja te polemike ⁽²³⁾, odnosno na vrijeme u kojem se predviđaju promjene zbog uvođenja nove tehnologije. Druga faza odnosi se na prve povratne informacije o korištenju. U tom se razdoblju logike dizajna testiraju u odnosu na predviđenu uporabu i sposobnost tehnologija da prođu u društvu. U posljednjoj fazi ta tehnologija s vremenom ulazi u opću upotrebu. U njoj dolazi do odbijanja ili usvajanja projekta, postaje vidljivo prihvaća li ga društvo i na koji način.

3.5.6. U tom trenutku dolazi do mobilizacije na lokalnoj razini: lokalna područja odlučuju koristiti ili ne koristiti tu tehnologiju za rješavanje određenih pitanja. Stoga se uvođenje tehnologija u društvo odražava u makrosocijalnim promjenama koje donosi njihovo usvajanje.

3.5.7. Upotreba neke tehnologije može iz temelja promijeniti odnos prema svijetu, društvene odnose i koncepte, no to je moguće samo ako se tehnologija ne nameće bezupitno, već ako se nudi mogućnost da se prilagodi i potom prihvati. U tom pogledu EGSO smatra da tehnološka neutralnost utemeljena na znanstvenim studijama, pošteno tržišno natjecanje te mogućnost testiranja i rasprave o prikladnosti raznih tehnologija mogu doprinijeti povećanju društvene prihvaćenosti.

3.5.8. Stoga, kada se detaljno analizira, rasprava o energetskej tranziciji odmiče se od pristupa usredotočenog na tehnologiju i približava se pristupu koji je više usredotočen na društvo. To znači da se koncept društvene prihvaćenosti mora nijansirati kako se odgovornost za naš energetskej intenzivan način života ne bi pripisivala isključivo potrošačima, već kako bi se taj koncept uključio u širu sferu društveno-tehničke izvedivosti, u kojoj se mora razmatrati smisao tehnologija i političkih odabira u području energije.

Bruxelles, 23. ožujka 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

⁽²³⁾ Na primjer, u području koje nije povezano s energetskej tranzicijom, slučaj s pametnim telefonima, koji su široko prihvaćeni i u širokoj su upotrebi.